

РЕЦЕНЗИЯ

**за научноизследователската и учебно-преподавателската дейност
на доц. д-р Татяна Игоревна Алексиева – кандидат в конкурса
за придобиване на академичната длъжност „професор“**

в СУ „Св. Климент Охридски“

Област на ВО – 2, хуманитарни науки

Професионално направление – 2.1. Филология (Славянски езици. Съвременен

руски език – фонетика и графика)

Факултет – Славянски филологии

Катедра – Руски език

Обява – ДВ бр. 83/17.10.2017 г.

Рецензент: проф. д-р Стефка Иванова Георгиева – Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Документацията по конкурса е в изправност и в съответствие със Закона за научните степени и звания; отговаря на изискванията на СУ „Св. Климент Охридски“ при заемане на академичната длъжност „професор“. Единствен кандидат за участие в конкурса е доц. д-р Татяна Игоревна Алексиева от Катедра „Руски език“ на Факултет славянски филологии на СУ.

Доц. Т. Алексиева е защитила през 1995 година дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ на тема: „Описание единици просодии руского и българского языков“ в Московския държавен университет „М.В. Ломоносов“. В СУ работи от 1987 г. след успешно издържан конкурс за асистент в Катедрата по руски език на Факултета по славянски филологии. През 2005 г. е избрана за доцент по руски език в същата катедра.

В рамките на договор (1987 – 2000г.) между СУ и Университета в Лийдс (Великобритания) Т. Алексиева е работила като преподавател по руски език в няколко британски университета (Лийдс, Дърам, Съсекс, Шефилд и Нюкасъл), а през 1997 г. е изнесла курс лекции в Университета в Лийдс.

За участие в конкурса кандидатката е представила списък от публикации, сред които 2 монографии, 39 статии, студии и публикувани доклади, изнесени на научни форуми в България и чужбина, 4 хроники и

обзори, 15 учебника и учебни пособия (в съавторство), 2 мултимедийни учебни курса по руски език; съставителство и редакторство на 5 речника (в съавторство), 11 научни издания, на които доц. Т. Алексиева е научен редактор и съставител, 3 преведени книги, участие в 8 научни проекта. Част от публикациите (19) са в чужбина. Докладите са четени на конгреси, на международни и национални вузовски научни конференции. Публикациите на доц. Т. Алексиева са оценени в рецензии, а трудовете ѝ – цитирани около 200 пъти от наши и чужди специалисти (в Русия, Сърбия, Украйна, Испания, Германия, Холандия, Армения и др.).

За рецензиране и оценка в конкурса ѝ за професор приемам само тези изследвания, които са написани след първата ѝ хабилитация (2005 г.). Тя обхваща комплекс от изследователски области като съпоставителни изследвания на руска и българска фонетика, графика, методика на преподаването на руски език като чужд, лексикография и др. Изследванията на доц. Т. Алексиева са свързани в теоретичен и практически план с работата ѝ като изследовател и преподавател по руски език.

Доц. Т. Алексиева проявява особен интерес към въпросите, свързани с изследването на съпоставителната фонетиката на руски и български език. В работите ѝ са представени въпроси, свързани с проблемите на сегментацията на устния речеви дискурс (*К проблеме сегментации устно-речевого дискурса, 2006*), с особеностите на речевия ритъм (*Просодические характеристики текста рекламы, 2016*), с въпроси, свързани с таксономията на средствата за изразяване на хезитацията в руската реч (*О явлениях хезитации в спонтанном дискурсе, 2007* и др.), с фиксиране на правилата и механизмите за организация на фонетичната дума в съпоставителен план, със съпоставителното изследване на акцентно-ритмичните единици в руски и български език, като се взема предвид въздействието на екстралингвистичните условия и текстообразуващите фактори върху тези единици (*Просодия слова в устном дискурсе, 2007* и др.), с изследването на влиянието на ситуативните и прагматични фактори върху функционирането на структурните маркери на звучащия текст (*Речевые сигналы и акцентно выделенные слова в устном делевом тексте /на материале русского языка/, 2005* и др.), с изграждането на перцептивна база у студентите чрез използване на експериментално-фонетични данни на звучащата реч в руски език (*Фонетический аспект в обучении болгарских студентов-русистов /в*

съавторство/, 2010 и др.). Разработките ѝ обхващат широк изследователски периметър, свързан с проблемите на фонетиката в двата езика. Тя изгражда цялостна стратегия за принципите на интерференцията в двата славянски езика, разглежда възможностите за прогнозиране на езиковата интерференция и предлага оригинална методика за преодоляването ѝ, което е от изключителна важност при обучението на специалистите-филолози (*Фонетическа интерференция в речи студенто-русистов*, 2013 и др.).

Актуални и оригинално са написани разработките на доц. Т. Алексиева, свързани с графиката на съвременния руски език. Те разглеждат въпросите на езиковата игра с графиката в интернет комуникацията (*Игра с графикой в Рунете*, 2012), анализират разнообразни игрови техники за създаване на графични хибриди, изследват похвата за инкорпориране на чуждоезични абривиатури, механизмите за взаимодействието на кирилицата и латиницата в рускоезичната писмена комуникация (*Об использовании иноязычной графики в Рунете*, 2013; *О взаимодействии кириллицы и латиницы в современной письменной коммуникации*, 2015) и др.

Сред трудовете на доц. Т. Алексиева особено внимание заслужава монографията *Явления хезитации в русском спонтанном дискурсе. София: Парадигма, 2017. – 231 стр.* В нея авторката новаторски анализира проблемите на устния спонтанен дискурс, като комбинира методите на експерименталната фонетика, дискурсия анализ, когнитивната лингвистика, прагматиката и др. В работата е предложен за първи път в русистиката интердисциплинарен подход при разглеждане на хезитацията в звучащата реч и са разгледани важни за спецификата на спонтанната реч въпроси. Изследването е направено върху емпиричен материал от автентични текстове, записани от авторката в Лабораторията по речева комуникация при Московския университет „М.В. Ломоносов“, ексцерпирани са и примери от електронния Национален корпус по руски език. Спецификата на естествената спонтанна реч е разгледана като базов модул на езика. Сполучливо е мотивирана необходимостта от анализ на хезитационните явления в този тип дискурс с цел оптимално решаване на въпросите, свързани с делимитацията на речевия континуум, функциите на паузите в структурата на изказването и причините за трудностите при говоренето.

Работата има стройна структура, състои се от увод, 3 глави и заключение. В глава I „*Основы изучения спонтанного дискурса*“ е представен операционалният терминологичен апарат на изследването. Доц. Т. Алексиева аргументирано обосновава вижданията си за дискурса като комуникативен феномен с двойствена природа, който може да бъде изследван в интерактивен режим – като процес, който се разгръща във времето, както и като резултат от този процес.

Сполучливо са описани характеристиките на писмения и устния дискурс, което позволява да се открият контрастиращите принципи на прозодично структуриране и механизмите за пораждаване и възприятие на спонтанната реч. Доц. Т. Алексиева убедително доказва, че при спонтанния дискурс планирането и продуцирането на речта протичат синхронно, като на речевия акт въздействие оказват и редица нефонетични фактори, свързани с устното спонтанно общуване. При анализа на сегментацията на спонтанния континуум умело са използвани различни изследователски ракурси, свързани с три основни критерия – семантичен, синтактичен и прозодичен. Подчертано е значението на бифункционалната роля на паузите в потока на речта, което доц. Т. Алексиева мотивирано свързва с редица екстралингвистични фактори.

В глава II „*Феномен хезитации*“ доц. Т. Алексиева новаторски разглежда явлението хезитация, специфично за устната комуникация. В работата са представени различни гледни точки на англоезични и руски лингвисти за явлението хезитация. Многоаспектно е анализиран статутът на дискурсните маркери в рамките на различни теоретични парадигми. Авторката убедено доказва, че много хезитационни явления в хода на устното общуване изпълняват ролята на когнитивен регулатор на дискурса.

В глава III „*Маркеры хезитации в спонтанном дискурсе*“ са представени резултатите на авторката от изследването на езиковия материал. Т. Алексиева аргументирано обосновава своята позиция за някои от хезитационните филтри. Тя ги определя като езикови единици с определена семантика, които в контекста на спонтанния диалог претърпяват частична или пълна десемантизация, като предават информация, отнасяща се не към позиционалното съдържание на изказването, а към начина на организация и представяне на информацията. На базата на конкретен езиков материал Т. Алексиева е разкрила взаимната връзка между хезитацията и характера на

затрудненията на говорещите при генериране на речта. За пръв път в изследването е анализирана комбинаториката на различните типове хезитационни маркери; новаторски е разкрита корелацията между местоположението им за препаративна замяна в рамките на изказването и тяхното прозодично оформление; установена е прозодичната проминентност на маркерите, описана е тяхната комбинаторика за препаративна замяна и др. Очертана е спецификата и сферата на действие на маркерите-апроксиматори (*как бы, типа и так сказать*) и са определени техните основни прагматични функции. Заслужава внимание направеният извод в изследването, че в потока на речта хезитациите осигуряват кохерентността на изказването и регулират процеса на вербалната интеракция, като предоставят на говорещия допълнително време за планиране и подбор на езиковите средства. Изследването на доц. Т. Алексиева е направено оригинално и актуално в контекста на съвременните лингвистични, научно-експериментални и методични разработки.

Другата област, в която кандидатката прави ценни приноси, е методиката на обучението по руски език и лексикографията. Представените учебници, учебни пособия (*Сборник текстов для перевода с болгарского языка на русский для студентов отделения русской филологии* /в съавторство/, 2010 - с методически умело подбраните текстове способстват за максимално активизиране на знанията по граматика и лексика; учебната система *Я знаю на отлично русский язык – 9, 10, 11, 12 класс* / в съавторство/, 2011 - е предназначена за подготовка на езикови нива А1 – В1+ в системата на „Общоевропейските компетенции за владеене на чужд език“; учебните системи *„Конечно (5 – 7 клас)* /в съавторство/, 2017 и *За да знам повече в 5(6, 7) клас РУСКИ* /в съавторство/, 2013 са предназначени за изучаващите руски език в общообразователните училища с цел затвърдяване на учебния материал; учебниците, предназначени за учители са с актуална тематика, която да спомогне за повишаване на мотивацията при обучението, а предложената иновативната методика за обучение по чужд език в представените публикации (*Об использовании песен в обучении иностранному языку; Мультимедийный курс в рамках проекта “Languages and Integration through Singing”*) и др. се използва активно както при обучението по руски език, така и за решаване на редица важни конкретни преводачески проблеми.

Лексикографските разработки на доц. Т. Алексиева са актуални, търсени и нужни. Това са двуезични речници от нов тип, с прагматична насоченост, снабдени както с информация за лексикалната съчетаемост на думите, така и с културологична информация (PONS *Новейший англо-русский и русско-английский словарь, 2011; Pons Универсальный англо-русский и русско-английский словарь. 40 000 слов и выражений, 2012* и др.).

Представените за рецензиране публикации на доц. д-р Татяна Алексиева се отличават с оригиналност, актуалност и новаторски търсения. Те са свързани преди всичко с процеса на обучение по руски език в българските вузове.

Доцент д-р Татяна Алексиева има значителен преподавателски стаж и опит. В СУ тя работи от 1980 год., чете основни лекционни курсове по Съвременен руски език (фонетика и фонология, приложни аспекти на езика), устен превод и др. на студентите-русисти от бакалавърската степен, ръководи магистърски тези и участва в изследователски проекти и редакционни съвети.

Не бива да подминем с мълчание и многобройните ѝ участия с доклади в международни и междувузовски конференции, на които тя си е извоювала име на утвърден и талантлив изследовател и преподавател, организатор, които популяризират дейността на катедрата, в която тя работи и на която е ръководител от 2012 г. и до сега.

Доц. Т. Алексиева активно работи за популяризиране на руския език и култура в света и е наградена с най-високото отличие на МАПРЯЛ - медала „А.С. Пушкин“ (2017 г.), с наградата „Златна муза“ (2015), с почетни знаци и грамоти.

Трудовете на доц. Татяна Алексиева се нареждат сред най-добрите, системно и вещно написани изследвания в българската русистика. Те я утвърждават като учен със свои интереси и приноси в теоретичната и приложната сфера на фонетиката, графиката и обучението по руски език, като изследовател с широка лингвистична култура, солидни знания, компетентност и ерудиция. В изследванията си тя успешно използва новата методология и оригинални подходи за анализ на езиковия материал.

Всичко това ми дава достатъчно основания убедително да препоръчам доц. д-р Татяна Игоревна Алексиева да бъде избрана на академичната длъжност професор по съвременен руски език в СУ „Св. Климент Охридски“.

05.03.2018 год.

Пловдив

Рецензент:

(проф. д-р Ст. Георгиева)